

הַתְּחִדָּ שׁוֹת

חֲדָשֵׁי הַשָּׁנָה בְּרֵאֵי הַקְּבֵלָה וְהַחֲסִידוֹת

על פי דברי **הרב יצחק גינזבורג**

טבת: מהתבדלות לתיקון עולם

כעת נתמקד בעשרה בטבת, הכנף האוניברסלית של המקדש. בתפילה שנשא ביום שיסד את בית המקדש, הצהיר שלמה המלך כי הוא פתוח לכל בני האדם: "וגם אל הנכרי אשר לא מעמד ישראל הוא, ובא מארץ רחוקה למען שמך... ובא והתפלל אל הבית הזה... אתה תשמע... ועשית ככל אשר יקרא אליך הנכרי, למען ידעו כל עמי הארץ את שמך..." (מלכים א' ת, מאמג). אכן, בנבואת ישעיה נאמר על בית המקדש מפורשות "כי ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים" (ישעיה נז, ז) וכי עם ישראל נועד להיות "לאור גוים" (ישעיה מט, ז). בית המקדש הראשון לא מילא יעוד זה, אולם אין שאלה שאליו הוא נשא את עיניו. הצבת המצור על ירושלים בעשרה בטבת כמו חסמה את האופק האוניברסלי של המקדש, כופה על היהדות להתכנס לתחום הלאומי בלבד.

לפנינו אם כן פירוש חדש לצום עשרה בטבת: זהו יום האבל על החזון העולמי של היהדות, על אובדן יכולתה להאיר לכל העולם והצטמצמותה למצב בו היא מאירה לעצמה בלבד.

נסיונות כושלים לאוניברסליות

פירוש זה מתחבר באופן מעניין ביותר לשני אירועים נוספים הקשורים בעשרה בטבת. האירוע הראשון הוא תרגום התורה ליוונית, "תרגום השבעים" המתוארך בח' בטבת ועליו נאמר כי החשיך את הארץ לשלושה ימים - כלומר בדיוק עד עשרה בטבת (אכן, גם ימים ח' וט' בטבת מוגדרים כ"תענית צדיקים" שיחידי סגולה צמים בהם). האירוע השני הוא הולדת ישו, שישנה מסורת ביהדות המתארכת אותו בט' בטבת (ואף טוענת שזו אחת הסיבות לקביעת התענית של יום זה).

היהדות מזהה בעיני רבים כדת לאומית ומסתגרת שאינה פונה לכלל האנושות. אך החזון השלם של היהדות, המוזכר רבות בכתבי הנביאים, הוא של הרחבת אור התורה לכל העמים ולכל תחומי החיים, במטרה להביא את העולם כולו לעידן חדש של אחדות והארה. שלב מפתח בתהליך זה אמור להתרחש בחודש טבת ואילו נקדיש את ההתבוננות החודשית שלנו.

קיצוץ כנפי המקדש

חוץ מצום תשעה באב ישנם לאורך השנה שני צומות נוספים, פחות מוכרים, המבטאים שלבים מוקדמים בדרך לחורבן הבית הראשון: עשרה בטבת, המציין את תחילת המצור על ירושלים, ושבעה-עשר בתמוז, המציין את יום פריצת החומות וכיבוש העיר. נשאלת השאלה, מה כה משמעותי בשני שלבים אלו ש'זיכה' אותם בימי צום משל עצמם? האם הפסדי בניינים במלחמה ראויים לזכרון כמו החורבן עצמו?

הסבר אפשרי אחד הוא שבהצבת המצור ובפריצת החומות נפלו שני

מעגלים מקיפים המהווים חלק אינטגרלי מהמקדש עצמו. המקדש כמו עומד במרכז ופורש שתי כנפיים כלפי חוץ: כנף אחת לתוככי העיר בה הוא שוכן, וכנף שניה הלאה משם אל העולם כולו. ניתן לכנות כנפיים אלו הכנף הלאומית והכנף האוניברסלית. כאשר צרו הבבלים על ירושלים ובודדו אותה מן העולם הם קיצצו את הכנף האוניברסלית של המקדש, וכאשר פרצו את החומות וכבשו את העיר הם קיצצו את הכנף הלאומית. כאשר הגיעו בתשעה באב לבית המקדש והחריבוהו, היה איפוא הדבר כקטילת ציפור קצוצת כנפיים.

ליום הקצר ביותר, והוא מוקדש לנושא מלחמת האור בחושך. אכן, סביר מאוד לשער כי בייסודם חג זה עמד לנגד עיני חז"ל הקשר בין המלחמה ביוונים לבין יום ההיפוך, והם הורו לחוג את חנוכה באופן המתקן את החג האלילי ומגביר את האור על החושך לא רק במובן ארצי אלא גם רוחני - הנצחון על האלילות עצמה.

אלא שתיקון זה הוא רק לשמונת הימים הראשונים, אלו שכנגד התגברות החושך. מה עם שמונת הימים הבאים בהם הולך וגובר האור? כאן אנו נדרשים לקטע התלמודי השני. הפעם מדובר בסוגיה הלכתית, מחלוקת בין הלל לשמאי לגבי אופן הדלקת נרות החנוכה: לשיטת בית הלל (לפיה אנו נוהגים) יש להדליק בתחילת החג נר אחד, ואז מדי יום להוסיף נר עד שמגיעים לשמונה נרות בסוף החג. לפי שיטת בית שמאי לעומת זאת, יש לנהוג הפוך: להתחיל משמונה נרות ואז מדי יום להוריד נר עד שבליילה האחרון מדליקים נר אחד בלבד.

איננו נוהגים כבית שמאי, אך מקובלנו במסורת שלעתיד לבוא עתיד בית הלל להסכים לדעת בית שמאי וההלכה תיפסק לפיו. כיצד יראה חנוכה אז? לכאורה שיטת בית הלל פשוט תוחלף בזו של בית שמאי. אולם בהשראת הסיפור אודות החג של אדם הראשון ניתן לדמיין אפשרות נוספת: שמייך לאחר שנסיים לחוג את שמונת ימי החנוכה כרגיל, נמשיך ונדליק נרות במשך שמונה ימים נוספים - הפעם בכמות הולכת ופוחתת כשיטת בית שמאי. אם נעשה זאת, יכפיל חג חנוכה את אורכו ויסיים בדיוק... בעשרה בטבת! חנוכה וצום עשרה בטבת יתאחדו לכדי חג אורות אחד גדול.

איחודם של חנוכה ועשרה בטבת הרה משמעות. חנוכה עומד בסימן התבדלות מהאלמנטים השליליים וה'חשוכים' שבתרבות העמים האחרים. זהו חג חשוב המאפשר לנו להתחבר לאיכויות הייחודיות של התורה והיהדות; אך תכלית ההתבדלות היא לשמש מנוף לביורור תרבויות העולם - מציאת האמת והטוב בהן והעלאתם. בחג שאנו מציעים כאן ישמשו שמונת הימים הבאים בדיוק לתכלית זו: תיקון התרבות העולמית עד שתאיר כולה באור אלוקי (לכן הצורך בהארה מצדנו ילך ויפחת בהם). בשיאם, במה שיהיה חג עשרה בטבת העולמי, ידליק העולם כולו נר יחיד - סמל לשלום ולאחדות שישירו בו.

מה המכנה המשותף לשני אירועים אלו? שניהם מבטאים נסיונות כושלים להפוך את היהדות לאוניברסלית. תרגום השבעים הביא את התנ"ך לכל איש משכיל באימפריה היוונית, אלא שהיה זה תרגום שסירס את עוקצה היחודי של התורה וגרם לה להיראות כספר חֲכָמָה שגרת, "פילוסופיה יהודית" נטולת כל פלא או שגב. אכן, סופו של תרגום השבעים שהוביל לטשטוש הפערים בין היהדות ותרבות יון, להתיוונות והתבוללות, ובסופו של דבר לרדיפת היהודים שומרי המצוות. הנצרות היא מקרה קיצוני עוד יותר. הנצרות המוקדמת לא הגדירה עצמה כדת חדשה אלא כיהדות מתחדשת הפותחת שעריה לכלל האנושות. ברם, אגב כך היא ביטלה לחלוטין את המצוות והתורה שבעל-פה, מוציאה עצמה בכך מהיהדות, והפכה גם היא ליריבתה.

אירועים אלו מחזקים את הרעיון כי ענינו של עשרה בטבת, וכן הימים שלפניו, הוא הפצת אור התורה לשאר העמים - גם אם ארוכה עוד הדרך למימוש מתוקן של יעוד זה.

חג עשרה בטבת העתידי

אם בעשרה בטבת שב והוחמץ חזון תיקון העולם היהודי, הרי שבו הוא גם אמור להתממש באופן מתוקן. כל הצומות עתידיים להפוך לחגים, וביכולתנו לנסות ולשער איזה מין חג יהיה עשרה בטבת.

שני קטעים מהגמרא באים לעזרתנו. הקטע הראשון הוא מדרש אגדה אודות אדם הראשון. המדרש מספר שכשראה אדם בבוא החורף כי הימים הולכים ומתקצרים, הוא סבר כי זהו עונש על חטאו והחליט לחזור בתשובה. שמונה ימים הוא ישב בתענית ותפילה עד שהגיע יום ההיפוך החורפי - היום הקצר ביותר שאחריו שבים הימים להתארך. יום זה חל תמיד בסביבות ראש חודש טבת, או קצת לפניו או קצת אחריו (השנה למשל הוא היה בכ"ד כסלו). הבין אדם שהתקצרות הימים בחורף היתה דרך הטבע, ומייד הכריז על שמונת ימי חג. מהשנה הבאה ואילך הוא קבע שכל הימים האלו יהיו ימי חג. עמים שונים אימצו חג זה, מסבירה הגמרא, אלא שהפכו אותו לחגי עבודת אלילים.

למשמע סיפור זה קשה שלא לחשוב מייד אודות חנוכה. חנוכה נמשך שמונה ימים, הוא מתקיים תמיד בסמיכות

לתגובות: hitchadshut@gmail.com

דפי "התחדשות" באינטרנט: chodesh.blogspot.com

www.galeinai.net להזמנת ספרים וקלטות 1-700-700-966
מידע על שיעורים 03-9607117